

BIBLIOTEKA

814-31

26423

SPIRO
XHAJ

QYTETI

I RI

ROMAN

814-31

2423

SPIRO XHAI

QYTETI I RI

(Roman)

~~56686~~

36047

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

I. «NOMADËT» E DITËVE TONA

«Sonte, o i zoti i shtëpisë, të kanë ardhur si mysafirë disa njerëz që merren përjetë me tulla, gurë e qereste dhe kanë ndër-tuar kushedi sa pallate secili, po për vete nuk kanë ku të fusin kokën».

(Një personazh i romanit)

Inxhinier Andrea zbriti me nxitim shkallët e Ministrisë së Ndërtimit me një valixhe të vogël e një vandak letrash e projektesh në dorë. Pranë trotuarit e priste një gaz i vjetër, që kishte qëndruar aty që në mëngjez. Motori i maqinës u ndez menjëherë, inxhinieri zuri vend pranë shoferit dhe gazi rrëshqiti lehtë në rrugët e lagura të qytetit. Shiu, që vazhdonte prej dy ditësh, shtrëngoi më shumë. Inxhinieri shikonte i heshtur pikat e shiut, që binin gjithnjë më dendur mbi xhamin e maqinës. Shoferi, të cilit i pëlqente të fliste gjatë udhëtimit, i hodhi disa herë një shikim të shpejtë, po kur pa se ai ishte i menduar dhe serioz, mori me zë të ulët një këngë të vjetër, ndërsa me vete thoshte: «Nuk duket njeri i muhabetit ky. Unë i kam zët këta njerëz. Kushedi sa kohë do të bredh poshtë e lart me të dhe do të bëhem derr. Apo nuk shkojmë në një vend të largët e të panjohur...»

Te kryqëzimi i rrugëve maqina ngadalësoi shpejtësinë dhe mori rrugën e veriut.

— A do të kthehem i sonte? — tha më në fund shoferi, sa për të hyrë në bisedë.

— Jo! — ju përgjegj prerazi inxhinieri.

— E di pse të pyes, inxhinier? Mua më lajmëruan që të isha gati që në mëngjez dhe të kam pritur aty jashtë ministrisë për më shumë se tri orë.

— E kishim për t'u nisur që në mëngjez, por më lajmëruan për një takim me ministrin dhe u vonova

— Këto janë gjëra që ndodhin, xhanëm, por unë u gozhdova atje, duke pritur, dhe nuk vajta për t'u furnizuar me benzinë.

— Pse, s'ke benzinë?

— Kam, për të patur por, po të vonohemi shumë dhe të bredhim poshtë e lart, mund të na mbarohet.

— S'mund të të them gjë për këtë.

— Ndoshta gjejmë pak benzinë edhe atje ku do të shkojmë.

— Atje?! — buzëqeshi inxhinieri.

Shoferi e shikoi si i habitur.

— Po ç'dreq vendi është ky Gurraraj! Unë shofer jam, por s'ma ka zënë ndonjëherë veshi.

— Tani e tutje ke për ta dëgjuar gjithnjë me shpesh.

— Kështu thonë. Edhe unë kam dëgjuar se atje do të bëhen gjëra të mëdha. Është e vërtetë, inxhinier?

Inxhinieri tundi kokën në shenjë pohimi, por nuk tha gjë. Shoferi e vështroi një herë me inat, sikur donte t'i thoshte: «Hape zemrën, bre burrë. Fjalosni me shoferin. Si do të kalohet ndryshe rruga?»

Gazi fluturonte në asfaltin e lagun. Inxhinieri hapi një herë vandakun e projekteve, shikoi diçka shpejt e shpejt dhe u zhyt përsëri në mendime. Nuk i shqiteshin nga mendja fjalët e ministrit: «Do të mërzhiteni në fillim atje në Gurraraj. Do ta keni shumë vështirë tani në ditët e para, — i tha në çastin e fundit. — Por njerëzit e ndërtimit mësohen shpejt në çdo situatë dhe përballojnë çdo vështirësi. Të thashë edhe më parë se, kur të aprovohen përfundimisht planet për qytetin e ri, do të habiteni edhe ju inxhinierët».

Inxhinier Andrea u mat një herë t'i thoshte ministrit: «Pse nuk presim më mirë gjersa të përfundojnë e të aprovohen projektet dhe pastaj t'i përvishemi punës?»

Por ministri, sikur ta kishte nuhatur këtë mendim të inxhinierit, plotësoi: «Ne duam të fitojmë kohë. Ndaj e fillojmë punën në prak të dimrit. Derisa të marrin fund projektet, ju do të keni hedhur bazën e kantierit. Ndaj kemi dhënë urdhër që të nisen për në Gurraj disa specialistë të mirë dhe me përvojë të madhe në ndërtim. Bile ata do të kenë shkuar atje tani...»

Kështu i tha ministri dhe i zgjati dorën me për-zemërsi. Në atë çast i erdhi një herë që t'i thoshte: «Mua më ra shorti që të marr përsipër këtë punë të koklavitur? Sikur s'ka inxhinierë të tjerë më të vjetër e më të zot se unë!» Por ministri i buzëqeshi me dasha-mirësi, dhe ai doli nga zyra pa i thënë gjë...

Ndërkohë maqina kishte lënë në të djathtë xhadenë e asfaltuar dhe ishte futur në një rrugë të porsahapur e të pashtuar mirë. Gropat e xhadesë ishin mbushur me ujëra të turbullta, që nga balta e vendit kishin marrë ngjyrën e bakrit. Shoferi nuk këndonte më dhe, sa herë që gomat e maqinës zhyteshin thellë në baltë, shante me zë të ulët: «Dreqi e marrtë këtë rrugë të poshtër!...»

Anës xhadesë panë një barrakë të vogël prej dërrasash, të mbuluar me letër katrama. Te dera dukëj një tabelë e vjetëruar, ku mezi lexohej: «Bufe — sende ushqimore». Nga barraka po dilnin dy fshatarë,

— Është shumë larg Gurraj? — i pyeti inxhinieri duke nxjerrë kokën jashtë.

— Përpara e keni, — u përgjegj njëri nga të dy burrat. Ndërkohë shiu kishte pushuar. Fusha, kodrat për-reth dhe pllaja e malit ishin mbuluar nga një mjegull e dendur.

— E kam zët këtë mjegull, — tha shoferi duke i rënë borisë për të trembur një kope dhish, që u doli befas përpara.

Inxhinieri i hodhi një shikim të shpejtë dhe nuk i foli. Pasi kaluan një kthesë të fortë, panë një ndërtesë të re, që dukej ende e papërfunduar krejtësisht.

— Këtu duhet të jetë Gurraj, — tha si me vete shoferi.

— Nuk besoj, më duket si shkollë, — ju përgjegj inxhinieri. Maqina u ndal pak pranë një ure, ku tre muratorë ndërtonin një mur mbrojtës.

— Këtu është Gurraj? — i pyeti shoferi.

— Jo, — u përgjegj njëri nga ata. — Ecni edhe ca dhe pasi të kaloni një kthesë...

— Ohu! Sa kthesa paska këtu! — murmuriti shoferi dhe i dha gaz maqinës. Pas pak minutash takuan një grumbull njerëzish, që rrinin pranë një çesme, duke pirë duhan e duke biseduan. Më tej nëpërmjet mjegullës dalloheshin disa ndërtesa të mëdha e të vogla.

— Besoj se këtu është Gurraj, — tha inxhinieri, duke zbritur nga maqina.

Njerëzit u shikuan midis tyre si me habi.

— Gurraj? Këtu është Malluna, — foli njëri nga ata.

— Po Gurraj?

— E keni kaluar.

— Si, ore, e kemi kaluar?

Shoferi ktheu menjëherë maqinën, duke murmuritur nëpër dhëmbë:

— T'ëmën! Ku erdhëm kështu! A nuk të thashë, inxhinier, se do të jetë ndonjë vend i humbur?

— Me kujdes tani, mos e humbasim përsëri, — tha, duke qeshur inxhinieri. — Kur të shikosh një lis të madh, qëndro.

Pranë xhadesë panë një lis të madh, që ende s'ishte zhveshur krejt nga gjethet.

— Më në fund e gjetëm dreqin, — tha inxhinieri duke zbritur nga maqina.

— Prit një herë të pyesim.

— Kë të pyesësh pa... .

— Bobo! Ç'vend i shkretë! — tha shoferi, duke shikuar nga të gjitha anët.

Inxhinieri heshti.

— Janë të vërteta ato që thonë se këtu do të ndërtohet një qytet? — pyeti shoferi tani që bashkudhëtari i tij dukej më i çelur.

— Po. Dhe i madh bile...

— S'është për t'u çuditur. Po pse zgjodhën këtë vend, or jahu?

Inxhinieri bëri një herë me dorë, sikur donte t'i thoshte se kjo është një histori e gjatë dhe hipi në një sop të vogël. Përpara shtrihej një fushë e madhe e përmblytur nga ujërat e turbullta të vjeshtës. Djathtas dhe majtas ngriheshin valë-valë disa kodra të buta, të veshura me shkurre të braktisura, që prisnin prej shekujsh dorën e njeriut. Prapa kodrave naltohej një mal madhështor i mbuluar me pyje të dendura, që në këtë kohë vjeshte, kishin marrë një bukuri të veçantë. Majë kodrave dalloheshin aty-këtu kulla të bardha e të larta, me dritare të vogla, që, sikur të ishin sytë e malit, vëzhgonin e përgjonin xhadenë e ngushtë dhe fushën e gjerë... Prapa sopit, ku qëndronte inxhinieri, shtrihej një moçal i cekët, ku kullosnin një tufë kuajsh. «Tërë moçale dhe pyje qenka ky vend, — tha me vete inxhinieri. — Sa vështirë do të jetë që të ndërtosh këtu një qytet të tërë!» Edhe shoferi u habit kur e pa. Qytetet ndërtohen zakonisht pranë lumenjve të mëdhenj, ose pranë gjireve të detit; kështu thonë librat, të paktën. Por këtu nuk ka as ndonjë lumë të madh dhe as ndonjë gji deti, të mbrojtur nga erërat... Ndoshta është pozitë kyçe, se këtej degëzohen rrugët drejt veriut... Po ç'më intereson mua kjo gjë? Unë qaj hallin tim, që kushedi sa vjet do të rroj këtu, në mes të këtyre pyjeve të egra dhe të këtyre moçaleve. Dhe kur pa... Në lulen e rinisë! Pastaj thonë se tani s'ka më fat! Si, ore, s'ka fat? Përse të vij unë këtu e jo një tjetër? Nga projektet e pallateve të reja, që vizatoja gjer dje në letër, tani e tutje do të merrem me ndërtimin e barrakave të një kantieri të humbur në fund të dynjasë...»

Befas prapa tij u dëgjua një bisedë. Ktheu kokën dhe pa shoferin, që bisedonte me një djalë, i cili kulloshte aty pranë një tufë të vogël lopësh.

— Ku doni me shkue? — e pyeti djali shoferin.

— Ne do të qëndrojmë këtu, në Gurraj.

— Erdhët me ble ve?

— Hë, tani i ke rënë në të! Inxhinier! — thirri

me të madhe shoferi. — A do të blesh vezë ti?

— Po si, ore, ne për këtë kemi ardhur, — ju përgjegj inxhinieri duke u vajtur pranë. — A thua se ka vezë këtu?

— Sa të dësh, — ju përgjegj djali.

— Unë dua njëmijë, — tha si me shaka shoferi.

— Edhe dymijë, po të dësh... Jep paret ti, pa t'i sjell unë në dekikë. .. Këtu vijnë nga qyteti përditë për me ble ve, pula, bagëti. Prisni edhe ca ditë hala, sa të vijnë rosat.

— Domethënë, paska edhe rosa, — tha shoferi.

— Rosa? Dynja! Sa të nisin ngricat e para, zbresin ato këtu në fushë tufa-tufa dhe ne i vrasim.

— Si të quajnë ty? — e pyeti me interesim inxhinieri.

— Pashk.

— S'do të ishte keq sikur të kishim tani ca vezë të ziera dhe ndonjë rosë të pjekur, — tha me gjysmë zëri shoferi.

— Të mori uria, shofer?

— Kam që në mëngjez pa ngrënë.

— Me sa duket sot do të agjërojmë.

— Pse, këtu do të rrimë?

— Ne për këtu jemi nisur.

— Po ku do të hamë? Ku do të flemë?

Inxhinieri ngriti krahët pa folur. Shoferi e shikoi një herë si me habi dhe u bë gati t'i thoshte diçka, por në atë çast filluan të binin pika të mëdha shiu dhe ata u drejtuan nga maqina.

Inxhinieri u fut pas tij në maqinë. Për një kohë të gjatë qëndruan pranë e pranë, duke dëgjuar në heshtje pikat e shiut, që binin mbi mushamanë e maqinës.

— Po ngriset, — ndërpreu i pari shoferi heshtjen.

— Jo, ashtu duket nga vranësira.

— Është edhe nga vranësira, por mos mendo se është shpejt. Tani në vjeshtë ngriset shumë shpejt.

Inxhinieri nuk foli. «Do të kalojnë vitet, — thoshte me vete, — qyteti do të jetë ndërtuar dhe këtu mbi këto moçale do të ngrihen pallate e fabrika. Këtu ku rrimë

ne tani, do të kalojnë me shpejtësi maqina. Atje manë do të ngrihet silueta e uzinës. Njerëzit do të qar-kullojnë poshtë e lart trotuarëve modernë. Por a do ta dinë vallë, që të parët kanë ardhur këtu me një maqinë të vogël, një shofer edhe një inxhinier?»

«I çuditshëm është ky njeri, — thoshte me vete shoferi. — Rri i qetë dhe nuk flet. Ndoshta mërzhitet edhe ai, por mërzhitjen e mban brenda. Prapë nuk besoj të mërzhitet sa unë. Mendja i punon për diçka. Thonë se këta inxhinierët edhe kur flenë, ëndërrojnë pallate dhe godina të reja...»

— Ahaa! u mërzhita shumë, — psherëtiu shoferi.

— S'ke ç'bën. Kështu e kanë këto punë: duan durim.

— Unë nuk kuptoj përse rrimë këtu.

— Presim njerëz.

— Nga do të vijnë ata? — pyeti me interesim shoferi.

— Nga Kurbneshi.

— Po ku janë, se?

— Vërtet, u vonuan... Si e ke emrin ti, shofer?

— Postol, — ju përgjegj ai me qejf, sikur donte t'i thoshte: «Hë de, hape gojën, folë që të kalojë koha».

Përsëri ra heshtja. Po errej. Shiu vazhdonte të binte pa pushim.

— Dikush po vjen! — tha me gjallëri shoferi dhe ndezi dritat e maqinës. Në mes të shiut dalluan një burrë të gjatë, me pantallona të gjera doku e me një mushama të zezë e të gjatë. Burri po vinte me nxitim drejt maqinës.

— Nga Tirana vini ju? — pyeti i panjohuri para se t'i afrohej mirë maqinës.

— Po, — ju përgjegj Postoli.

— Ne kërkojmë inxhinier Andrenë.

— Unë jam Sefedin Badra, teknik ndërtimi — Urdhëro këtej!

— Unë jam Sefedin Badra, teknik ndërtimi, — tha përsëri burri, duke zgjatur dorën.

— Ku jeni, bre burrë, ku jeni! Ne ju prisnim. Futu brenda!

— Keni shumë kohë këtu?

— Nja tri orë.

— Edhe ne do të vinim më shpejt, por qe prishur një urë në një përrua dhe mezi e ndreqëm, sa për të kaluar.

— Ke edhe shokë?

— Posi. Kam katër pesë veta.

— Ku janë shokët tani?

— Atje te kthesa. Kemi sjellë edhe tre kamiona me materiale.

— A nuk shkojmë edhe ne atje, Postol? — ju drejtua shoferit. — Jepi!

Mbas dy minutash gazi qëndroi përbri tre kamionave të ngarkuar me dërrasa, trarë, thasë çimento dhe materiale të tjera. Nga kabina e kamionit të parë dolën tre vetë të veshur me kominoshe të vjetëruara. Inxhinieri zbriti nga maqina dhe u përshëndet me ta në mes të xhadesë, duke përsëritur:

— Mirë se erdhët, shokë, mirë se erdhët!

— Janë specialistët tanë, — tha Sefedini, pa përmendur emrat e tyre.

— Mirë se na erdhët edhe ju! — tha ai më i vjetri në moshë, të cilin të tjerët e thërrisnin shkurt: usta Jorgji.

Shiu sa shkonte shtrëngonte më shumë.

— A nuk futemi në gaz, — propozoi inxhinieri.

— Ç'të bëjmë në maqinë? — pyeti Sefedini.

— Të bëjmë kuvendin e parë për qytetin që do të ndërtojmë, — bëri shaka usta Jorgji, duke zënë vend në fund të maqinës. Shokët e tij qeshën. Edhe inxhinier Andrea vuri buzën në gaz e shkoi me dashamirësi punëtorin e kaluar nga mosha, që mbante gjithnjë një cigare anës së buzëve dhe e thithte vazhdimisht pa e hequr nga goja.

— Tani qeshim, po të shohim ku do të flemë sonte, — tha njëri nga specialistët.

— Vërtet, kjo maqinë s'na merr as kështu ndenjor, — shtoi Sefedini.